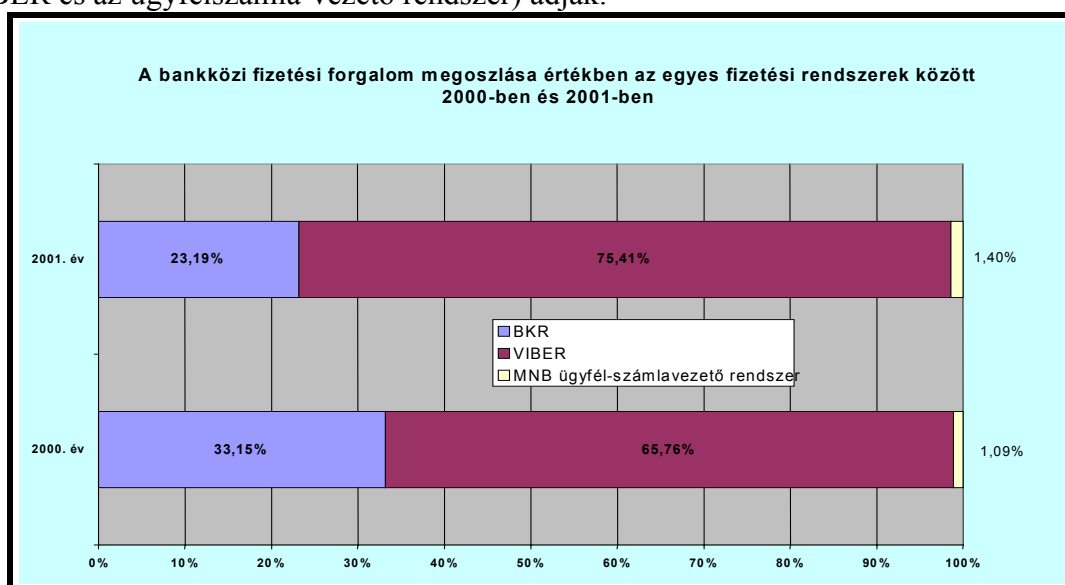

A bankközi fizetési és elszámolási rendszerek forgalma 2001-ben

A bankközi forgalom megoszlása

2001-ben a bankközi fizetési forgalom értéke **185 331 milliárd forint** volt, a GDP kb. 12,6-szerese (2000-ben 10, 1995-ben 5 volt a mutató értéke), más országok hasonló adatával¹ való összevetés alapján megállapítható, hogy ez lényegében megfelel az ország fejlettségének.

A 2001. évi forgalom értéke **47,8 %-kal** haladja meg az előző évit. A forgalom (értékben számított) kevesebb, mint egynegyedét (23,2 %-át) a BKR, háromnegyedét az MNB rendszerei (a VIBER és az ügyfélszámla-vezető rendszer) adják.

1. Grafikon

Az egyes rendszerekben lebonyolított forgalmat és annak változását mutatja a következő tábla.

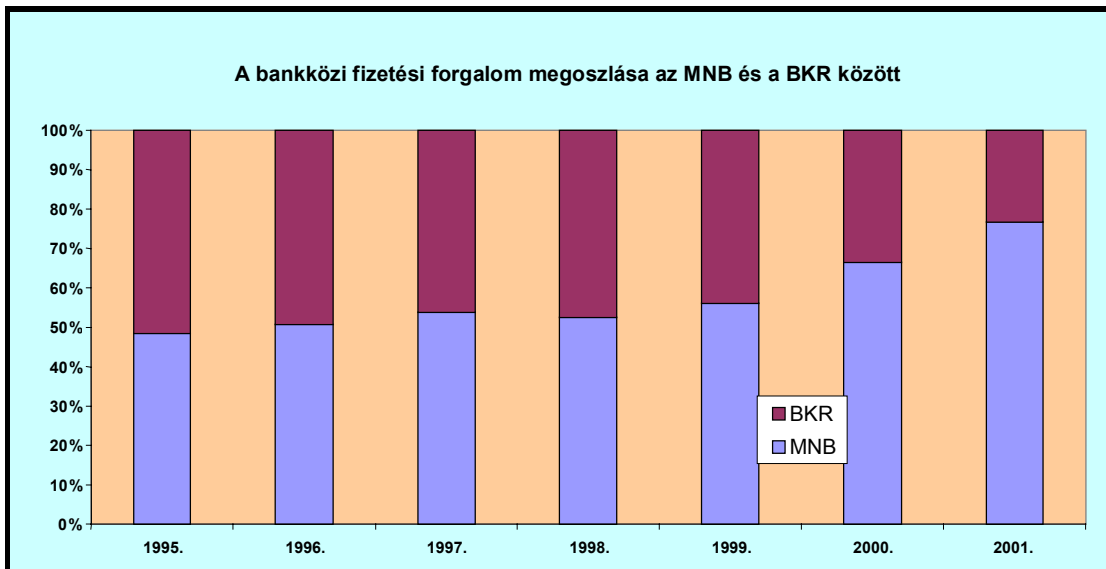
	2000. év	2001. év	Változás
	milliárd Ft		%
BKR	41 905	42 985	102,58
VIBER	83 131	139 757	168,12
MNB ügyfélszámlavezető rendszer	1 384	2 588	187,00
Összesen	126 419	185 331	146,60

1. Táblázat

¹ 1999. évi adatok szerint ez az arány Németországban 32, Belgiumban 86, Görögországban 11, Franciaországban 58, Írországban 38, Olaszországban 31, Luxemburgban 168, Hollandiában 45, Ausztriában 17, Finnországban 40, Svédországban 57, az Egyesült Királyság esetében 79.

Az MNB számlavezetési körében lebonyolított forgalom értékének több mint 98%-át és a tételszám 81%-át a VIBER adja.

Néhány évre visszatekintve megállapítható, hogy a fizetések értékének növekvő hányadát számolja el az MNB saját számlavezetési körében, miközben a tételszám szerinti megoszlás szinte változatlan. Az elmúlt évben az MNB rendszereiben forgalmazott tételek javára kialakult 2/3-1/3-os arány a valós idejű tételek értékének ugrásszerű növekedése következtében az MNB rendszerei felé tolódik el és 2001-ben már 77-23 % a megoszlás a VIBER és az MNB számlavezető rendszer javára.

2. Grafikon

2001-ben a **140 millió** bankközi fizetésből a BKR részesedése a tételszámban meghaladta a 99,8 %-ot, az MNB rendszereiben mindössze **290 ezer** fizetési megbízás teljesült, a rendszerek közötti arány változatlan képet mutat az előző évekhez képest.

A hazai fizetési rendszerek koncentrációs rátája, vagyis az **öt legnagyobb tag forgalmának részesedése az összforgalomból** a következő képet mutatja mennyiségi és érték adatok alapján:

Rendszer	A fizetési megbízások koncentrációja %			
	mennyiség szerint		értéke szerint	
	2000	2001	2000	2001
BKR	59,26	64,84	44,10	63,36
VIBER	47,08	46,86	43,36	58,20

2. Tábla

Az öt legnagyobb forgalmat bonyolító résztvevő részesedése a BKR-ben 64 %, míg a VIBER-ben ugyanez a mutató 58 % volt 2001-ben, ami az előző évhez képest növekvő tendenciát mutat. Ez alapvetően a bankfüzióknak és a jelentős piaci szereplők súlya további növekedésének köszönhető. Mindebből az következik, hogy az MNB-nek, mint a fizetési rendszer felvigyázójának, kiemelten kell ellenőriznie a legnagyobb szereplők fizetési forgalmának menedzselését, hiszen az ezeknél fellépő működési zavarok komoly hatással lehetnek a pénzügyi rendszer egészére.

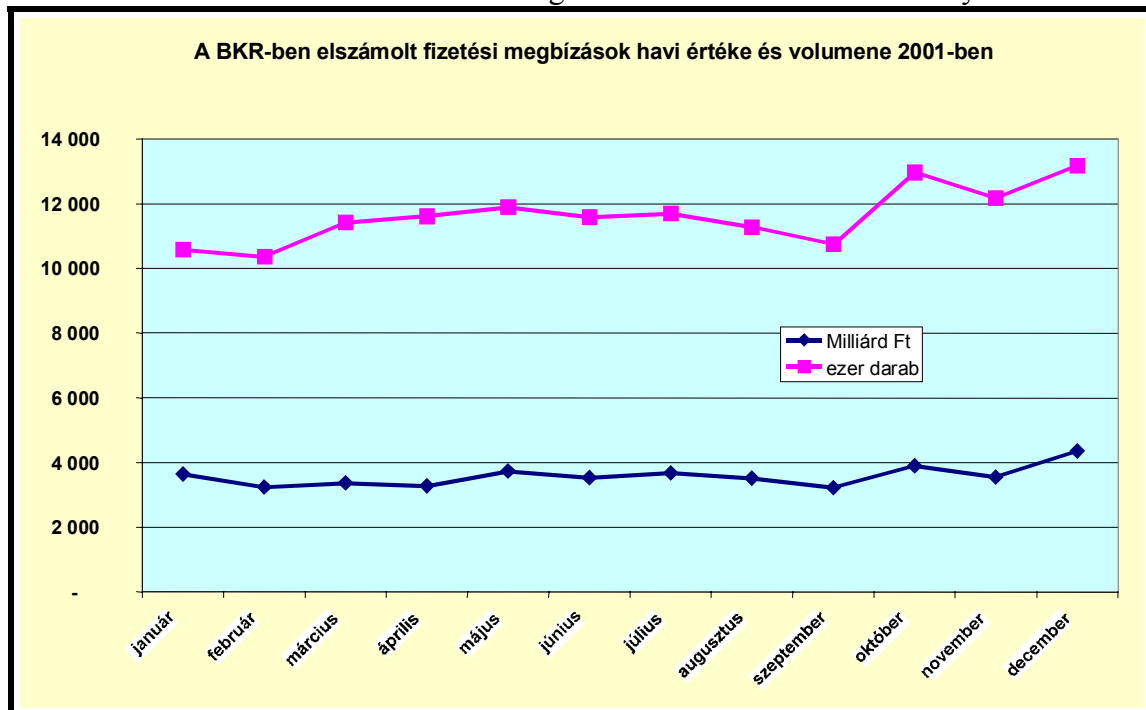
A koncentráció nemzetközi szinten² átlagosnak mondható, a növekvő tendencia (melyben szerepe van többek közt az elmúlt évi bankösszevonásoknak) jellemző az EU tagországok rendszereire is.

A hitelintézetek, a KELER, a Magyar Államkincstár és a Magyar Posta közvetlen vagy közvetett résztvevőként mindkét fizetési rendszernek tagjai. A kisebb hitelintézetekre (többségében a takarékszövetkezetekre) jellemző a közvetett tagság, ezek valamely közvetlen tag (egy bank, vagy a jegybank) levelezett ügyfelei. A BKR-nek 2001. végén 57, a VIBER-nek 40³ tagja volt.

3. Az egyes rendszerek főbb jellemző pénzforgalmi adatai

3.1. Bankközi Klíring Rendszer

A BKR-ben 1994. november óta a fizetési megbízások értéke és volumene folyamatosan nő.

3. Grafikon

A BKR-ben elszámolt fizetések fizetési mód szerinti megoszlását a következő táblázat tartalmazza. Jól látható, hogy a meghatározó fizetési forma az egyszerű átutalás. Ezen felül a tételszámot tekintve számottevő még a csoportos átutalás és a beszedés aránya, a többi fizetési mód használata marginálisnak tekinthető.

² 1999-ben a ráta Franciaországban 50%, Spanyolországban 51-59%, Portugáliában 47-56%, Görögországban 26-81% volt, jóval alacsonyabb Olaszországban: 25-42%, a többi országban lényegesen nagyobb a koncentráció: Belgiumban 73-76%, a UK esetében 73-79%, Finnországban 80-99%, Írországon 79-99%, Hollandiában 94-95%.

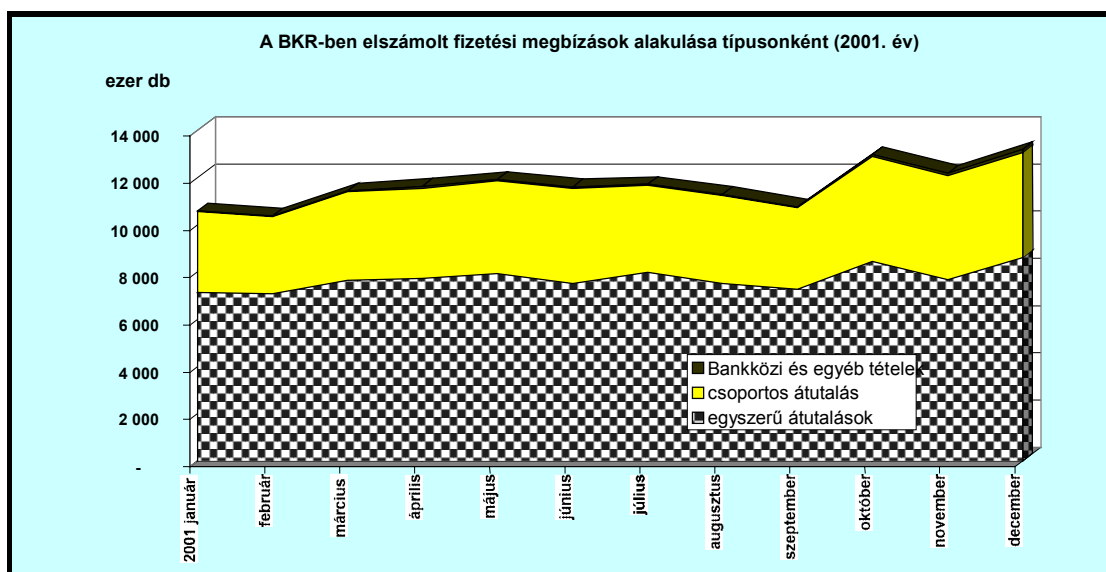
³ Két bank összevonás (Hypovereinsbank + BA Creditanstalt, ABN AMRO + KHB) miatt kétfelével csökkent a tagok száma, valamint a Polgári Kereskedelmi Bank VIBER tagsága megszűnt, a Dresdner Bank novembertől tagja a VIBER-nek

A BKR-ben forgalmazott fizetési megbízások megoszlása				
Megnevezés	2001. év			
	értéke		mennyisége	
	Md Ft	%	ezer db	%
egyszerű átutalások	41 131	95,7	92 522	66,3
bankközi átutalások	29	0,1	-	-
csoportos átutalások	1 499	3,5	26 392	18,9
csoportos beszédések	88	0,2	19 960	14,3
egyéb megbízások	220	0,5	548	0,4
visszautalások (reject tételek)	18	0,0	151	0,1
Bankközi Klíring Rendszer	42 985	100,0	139 573	100,0

3. Táblázat

- Az egyszerű átutalási megbízások⁴ értékben 86 %-a 14 banknál (havi **50 milliárd Ft felett** forgalmazók) koncentrálódik, ezek részesedése a volumenből 90 %-os.
- A csoportos átutalásokat tekintve a Magyar Államkincstár és további 11 bank részesedése (havi **1 milliárd Ft feletti** forgalom) együtt a forgalom 97 %-át teszi ki. A csoportos átutalások 97 %-a 13 bankhoz érkezik, a többi BKR tag forgalma nem számottevő.
- A csoportos beszédések 46 %-át három bank kezdeményezi, a csoportos beszédések két nagy címzett bankja (havi **1 milliárd Ft feletti** forgalom) 69 %-kal részesedik az összes tranzakcióból.

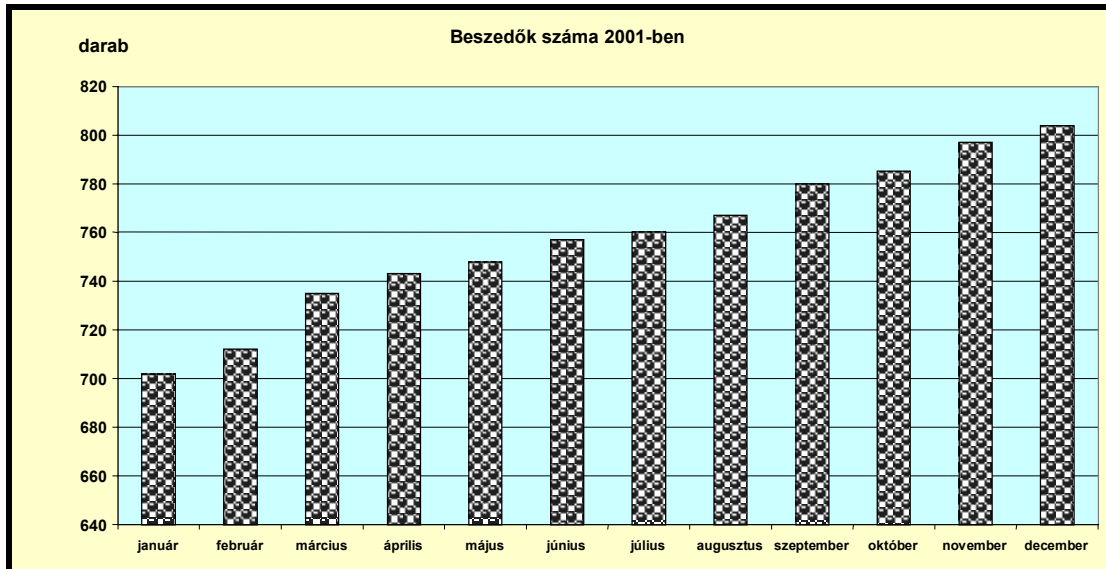
A BKR-en belül az egyes fizetési tranzakció típusok tételszám szerinti megoszlását mutatja havi bontásban a következő grafikon.

4. Grafikon

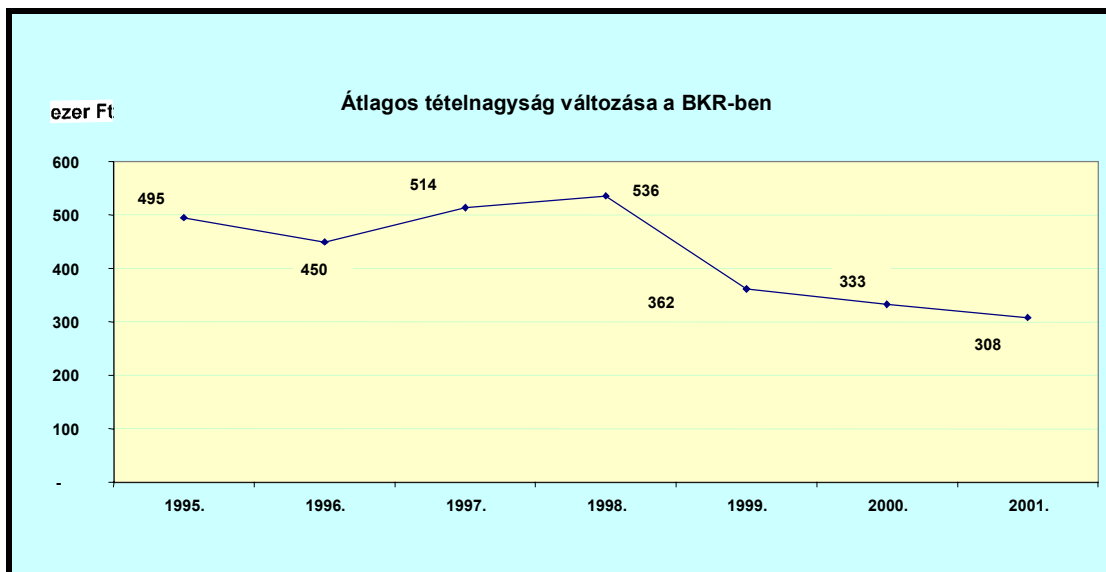
A csoportos fizetések (értékben és tételszámban számított) gyors ütemű fejlődését, többek között, a munkabérek számlára történő átutalásának elterjedése, valamint a csoportos beszédést igénybe vevő szolgáltatók számának növekedése tették lehetővé. Ez utóbbit szemlélteti a következő ábra:

⁴ 2001. decemberi adat

5. Grafikon

A BKR-ben egy megbízás átlagos értéke 2001-ben **308 ezer Ft** volt, ez az érték az évek során nominálisan csökkenő tendenciát mutat:

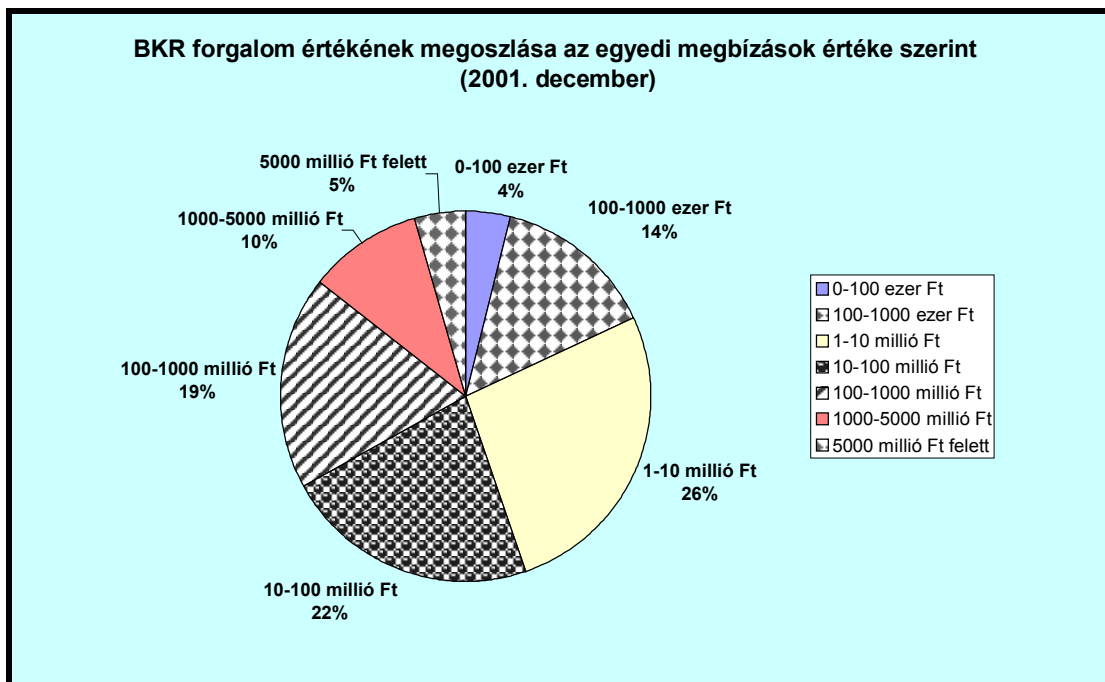

6. Grafikon

Több tényező járul hozzá az átlagos tranzakciós érték csökkenéséhez:

- a bankári (bank-to-bank) átutalások növekvő hányadát a VIBER-ben bonyolítják le
- az egyszerű átutalások volumene mindössze 7,7 %-kal nőtt, miközben egy művelet átlagos értéke némileg (471,4 ezer forint/tételről 444,6 ezer forint/tétel-re) csökkent,
- a csoportos átutalások volumene 23,4 %-kal nőtt, miközben - a dinamikus növekedés ellenére is - egy átutalás átlagos összege 2001-ben 56,8 ezer forint volt,
- a csoportos beszédések száma is az átlagosat meghaladó mértékben (11,1 %-al) növekedett, miközben egy művelet átlagos értéke 2001-ben mindössze 4 391 Ft volt.

A forgalom értékének megoszlása a megbízások egyedi értéke szerint a következő:

7. Grafikon

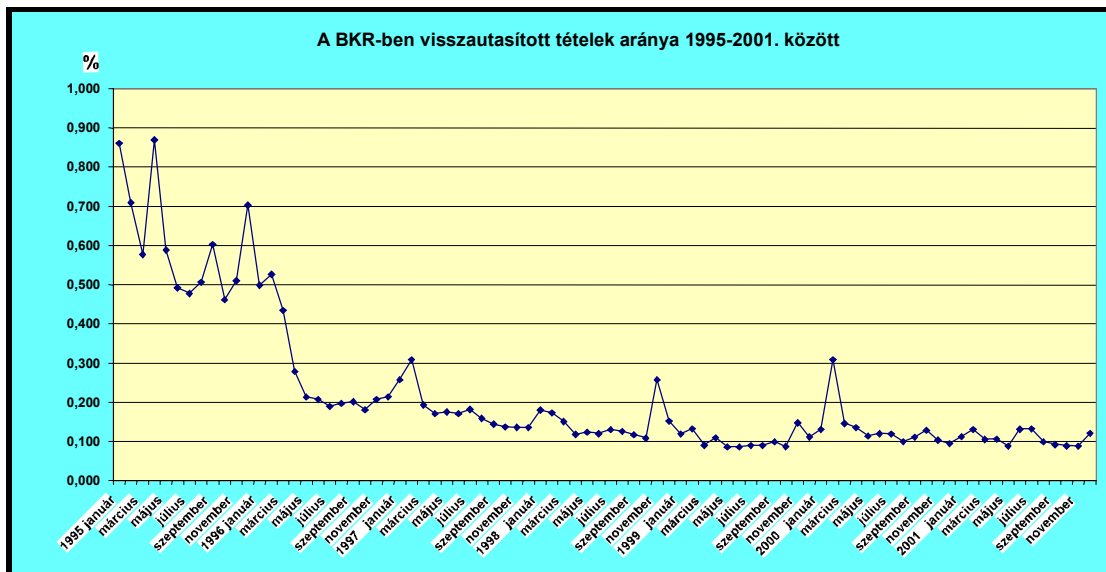
Ahogy az ábrából is látható a BKR-ben nagy egyedi értékű fizetési megbízásokat is elszámolnak, akár ötmilliárd forint feletti tételeket is (pl. 2001. decemberében: 11 bank és az államkincstár összesen 186 milliárd forint értékű, egyenként 5 milliárd forint egyedi érték feletti tételt nyújtott be a BKR-be). Ugyanakkor a VIBER-ben is vannak meglepően kisösszegű fizetések. A következő táblázat a két rendszer forgalmának értéksáv szerinti megoszlását mutatja 2001. decemberben hónapban:

forgalom volumene db		
Értéksávok	2001.december hó	
	BKR	VIBER
0-1 millió Ft	8 069 893	2 860
1-5 millió Ft	358 982	2 142
5-10 millió Ft	48 171	984
10-100 millió Ft	36 697	4 537
100-500 millió Ft	2 735	6 521
500-1000 millió Ft	295	2 697
1000-5000 millió Ft	201	3 078
5000 millió Ft felett	23	430
Összesen	8 516 997	23 249

4. Táblázat

Az adatsor azt mutatja, hogy a felső értéksávokba (500 millió Ft felett) eső fizetések száma a két rendszert együtt tekintve az átlagot (7%) jóval meghaladó ütemben (15-348%-kal) nőtt. Ugyan a valós idejű feldolgozás dominál a felső értéksávokban, de a 10 millió Ft feletti egyedi átutalások körében még mindig lényegesen nagyobb a BKR, mint a VIBER feldolgozás aránya. Összességében a BKR tranzakciók 95 %-a az 1 millió Ft alatti, míg a VIBER tételek 78%-a a 10 millió forint feletti értéksávba esik.

A BKR-ben a visszautasított tételek aránya a rendszer indulását követő közel 0,9 %-ról fokozatosan csökkent, az utóbbi években kisebb ingadozásokkal 0,3 % alatt van értékben számítva.

8.Grafikon

A visszautasítások számának csökkenése jelzi, hogy a szabványosítás, a megbízások elektronikus úton történő megadása és már a megbízást befogadó bankban történő ellenőrzése nagymértékben hozzájárul a rendszer hatékony működéséhez.

Az elszámolandó megbízások elszámolóházhoz történő késői beküldése (02:00 órát követő beérkezés) megnöveli a BKR napi működése előírt határidőben történő befejezésének kockázatát, késleltetheti a VIBER nyitását, és akadályozhatja a tőkepiacok zavartalan működését. Az elmúlt évben 4 banknál 21 esetben fordult elő késői küldés, de csak egy esetben haladta meg a késedelem az egy órát. A klíringfeldolgozás egy alkalommal sem szenvedett késedelmet.

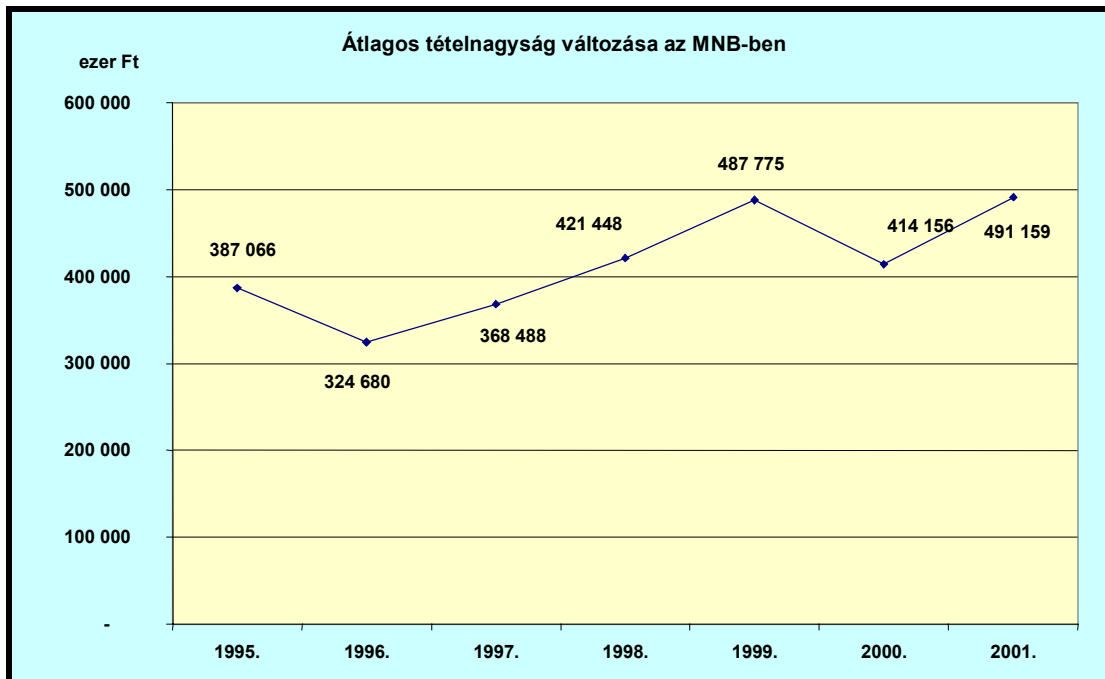
3.2. Az MNB rendszereiben teljesített fizetések

Az MNB rendszereiben a fizetések száma éves szinten megközelíti a 290 ezer darabot, értéke meghaladja a 142 ezer milliárd forintot. A nagy egyedi értékű megbízások általában a VIBER-ben teljesülnek. Az MNB-ben forgalmazott fizetési megbízások típus szerinti megoszlását mennyiségben és értékben, valamint az egyes típusok éves átlagát mutatja a következő táblázat.

Az MNB-ben forgalmazott fizetési megbízások megoszlása 2001-ben			
Megnevezés	értéke	mennyiség	átlag millió Ft/db
	%		
VIBER tételek	98,2	82,8	582,7
- bankközi átutalások	63,5	41,9	744,5
- DVP tételek	14,0	20,4	336,4
- ügyfél tételek	9,6	12,2	388,7
- jegybanki és egyéb tételek	11,1	8,3	656,0
Egyéb nem valós idejű tételek	1,8	17,2	51,8
- jegybankkal kötött FX ügyletek	1,4	13,0	52,3
- betét elhelyezés a jegybanknál	0,2	0,3	321,0
- egyéb tételek	0,3	4,0	32,8
MNB forgalom összesen	100,0	100,0	491,2

5. Táblázat

Az MNB-ben az átlagos tétel nagyság a 2000. évet megelőzően nőtt. A 2000-ben tapasztalható csökkenést részben az ügyfél fizetések számának növekedése (átlagos értékük a bankári tételek alatt van), valamint a számba vett műveletek körének módosulása okozta.⁵

9. Grafikon

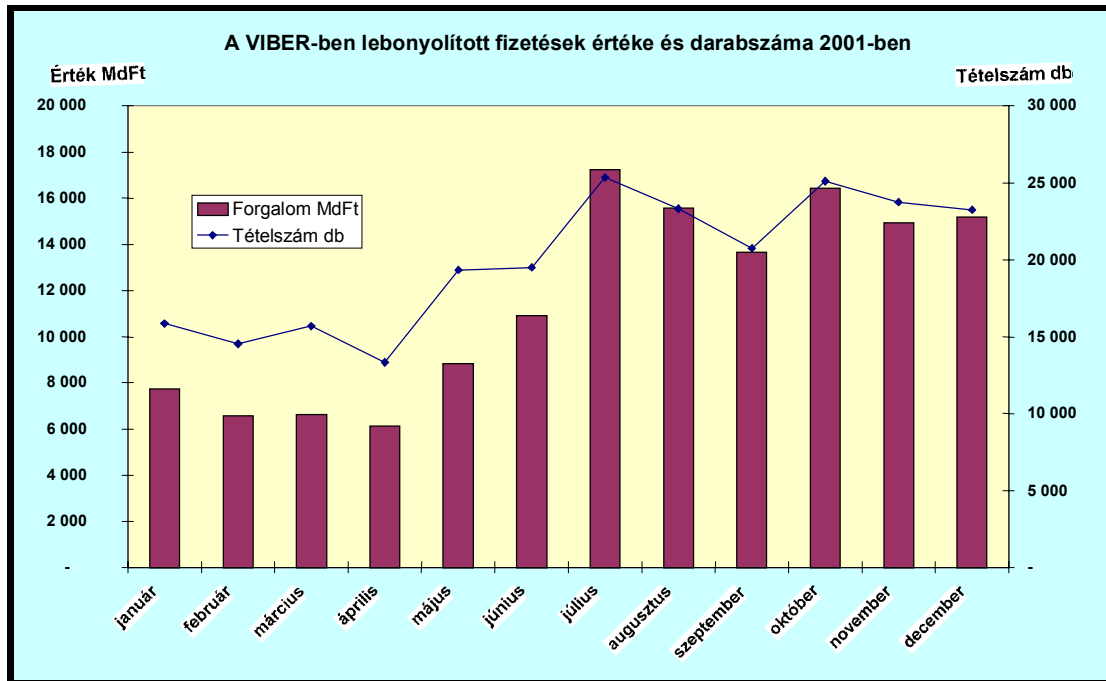
3.2.1. A VIBER

A VIBER-ben lebonyolított fizetések értéke és tétel száma az év első hónapjaiban (a megelőző évhez hasonlóan) stagnálást, sőt kisebb-nagyobb csökkenést mutatott. 2001. közepétől azonban

⁵ Az 1999. évi adat részben, a 2000. év statisztikai adat teljes évben kiegészült olyan, az átlagnál kisebb összegű nem valós idejű tételekkel, melyeket korábban nem tartalmazott a statisztika. (Ennek részaránya 2000-ben 18%, amely bizonyos torzítást visz valamennyi idősor adatába.) A következő évek adatai a 2000. év tartalmával azonosak.

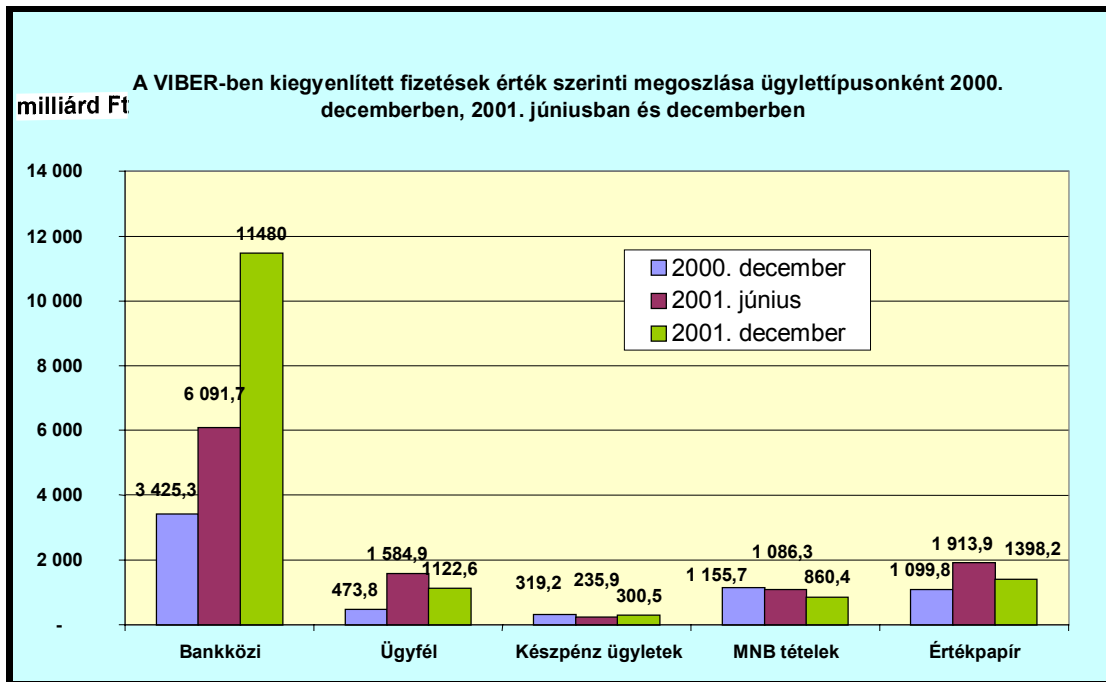
kiugró növekedés volt tapasztalható. A deviza liberalizációt követően megélnékült a forgalom, ami nagyrészt a magyar bankoknál számlát nyitó külföldi hitelintézetek indukáltak.

A forgalom havonkénti alakulását mutatja a következő ábra:

10. Grafikon

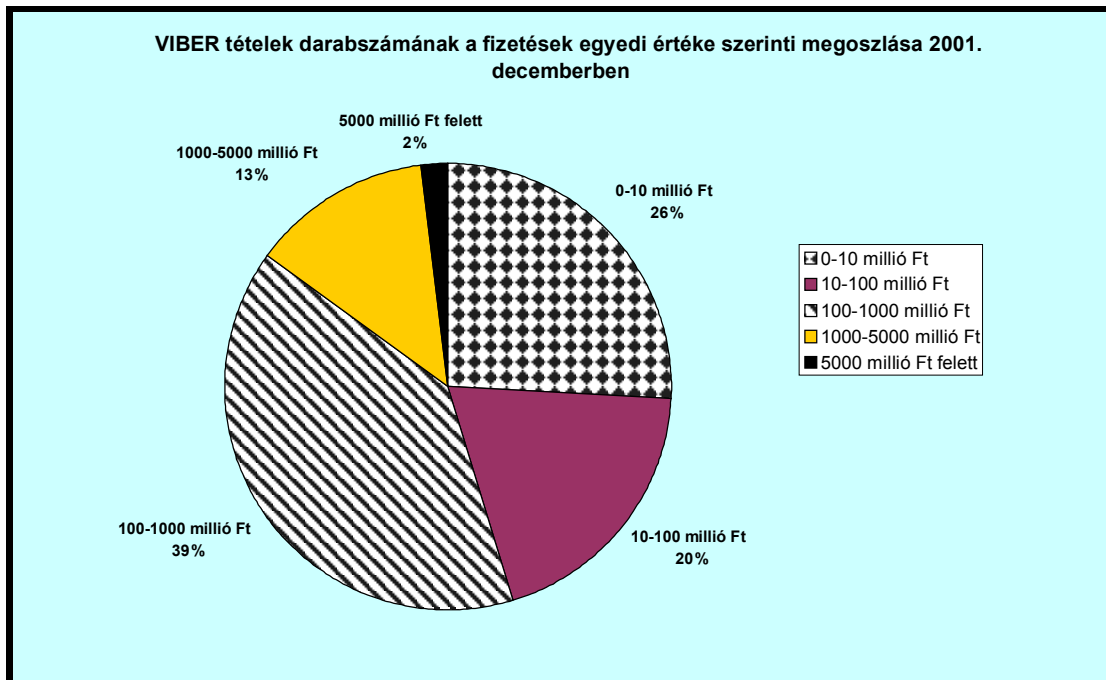
A VIBER-t leggyakrabban a bankközi hitel-betét ügyletek esetében használják a résztvevők, a posta és a bankok között a postai pénzforgalmi közvetítéssel kapcsolatos kétoldalú elszámolás is itt történik. Az MNB tételek közé a bankok betét elhelyezése a jegybanknál, hitel igénybevétele, a készpénz jegybanknál történő be- és kifizetése, a bankkártya nettó egyenlegek bankközi kiegyenlítése, a BKR éjszakai feldolgozásakor esetleg sorban maradt fizetési megbízások másnap délelőtti feldolgozásából eredő banki pozíciók könyvelése tartozik.

11. Grafikon

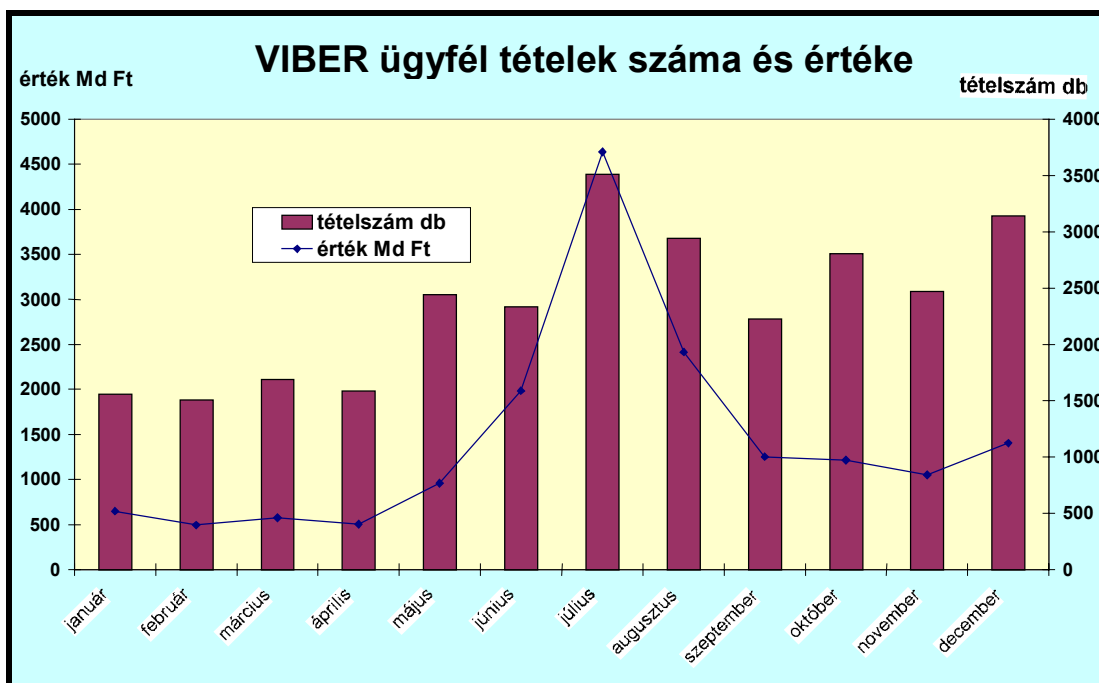
A teljesített megbízások átlagos értéke 2000-ben 517 millió forint volt, 2001-ben 583 millió forintot tett ki (12,8%-os növekedés).

A 2001. decemberi adatok szerint a tranzakciók több mint fele 100 millió forintnál nagyobb egyedi értékű volt, azonban az előző évhez képest jelentősen nőtt az 1 milliárd forint feletti fizetések aránya (9-ről 15%-ra), 5 milliárd forint feletti tételek értéke 1-ről 2%-ra nőtt (430 db-ra). A 10 millió forintnál is kisebb (leginkább ügyfél tételek és értékpapír ügyletek pénz oldali teljesítésének köszönhető) fizetések részaránya 21-ről 26%-ra változott 2000-hez képest.

12. Grafikon

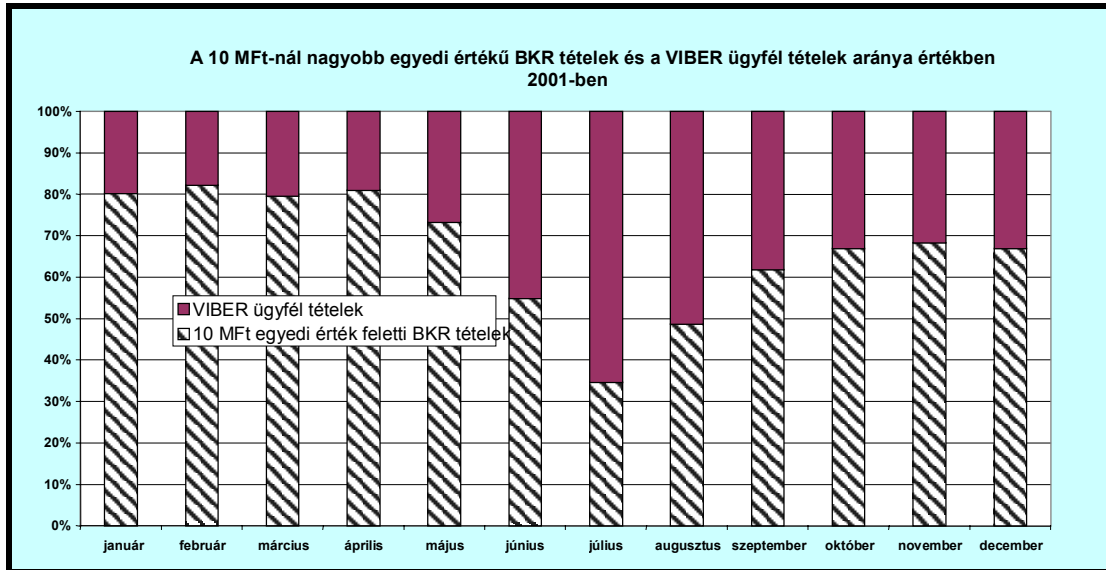
A VIBER-ben teljesített ügyfélátutalások száma a bevezetés évében dinamikusan nőtt, és jelentős emelkedés figyelhető meg az idei évben is, azonban a megbízások értéke hullámzást mutat. A 2000-ben jellemző havi 400 milliárd Ft nagyságrendű forgalom 2001. közepére csaknem megtízszereződött, majd értékben jelentősen visszaesett az ügyfél tételként kimutatott forgalom. Az ügyfél és bankári megbízások elhatárolásának alapja a SWIFT hálózaton használt üzenettípus. A liberalizáció lehetőséget adott a külföldi bankoknak arra, hogy forintszámlákat nyissanak. Több VIBER tag a külföldi bankok, mint ügyfelek átutalási megbízásait ügyfél átutalási üzenetként továbbította, ami ellentmond a vonatkozó SWIFT szabályoknak. Egyértelműsíteni kellett, hogy a - rendszerben nem tag - külföldi bankoktól származó megbízásokat MT 202-es üzenet típusal (bankári átutalás) kell továbbítani, de egyéb tekintetben, pl. a forgalmazási időt (a zárás előtt két órával ügyfél megbízás már nem küldhető) és a teljesítési szabályokat (két órán belüli indítás és jóváírás kötelezettsége) illetően ügyfélmegbízásként kell kezelni. Ebből következően az év hátralévő részében a külföldi bankoktól származó megbízások már a bankközi megbízások között jelennek meg.

13. Grafikon

2001. decemberben pl.: a két átutalási rendszerbe benyújtott **8,5 millió darab** (4,1 ezer milliárd Ft értékű) ügyfelektől származó átutalási megbízás **0,04%-át, 3 921 db** tételt (1 123 milliárd Ft) irányítottak a VIBER-be. A küldött tételek számát tekintve három VIBER tag részesedése kiemelkedően magas, az egyetlen tételt sem küldő tagok száma nyolc.

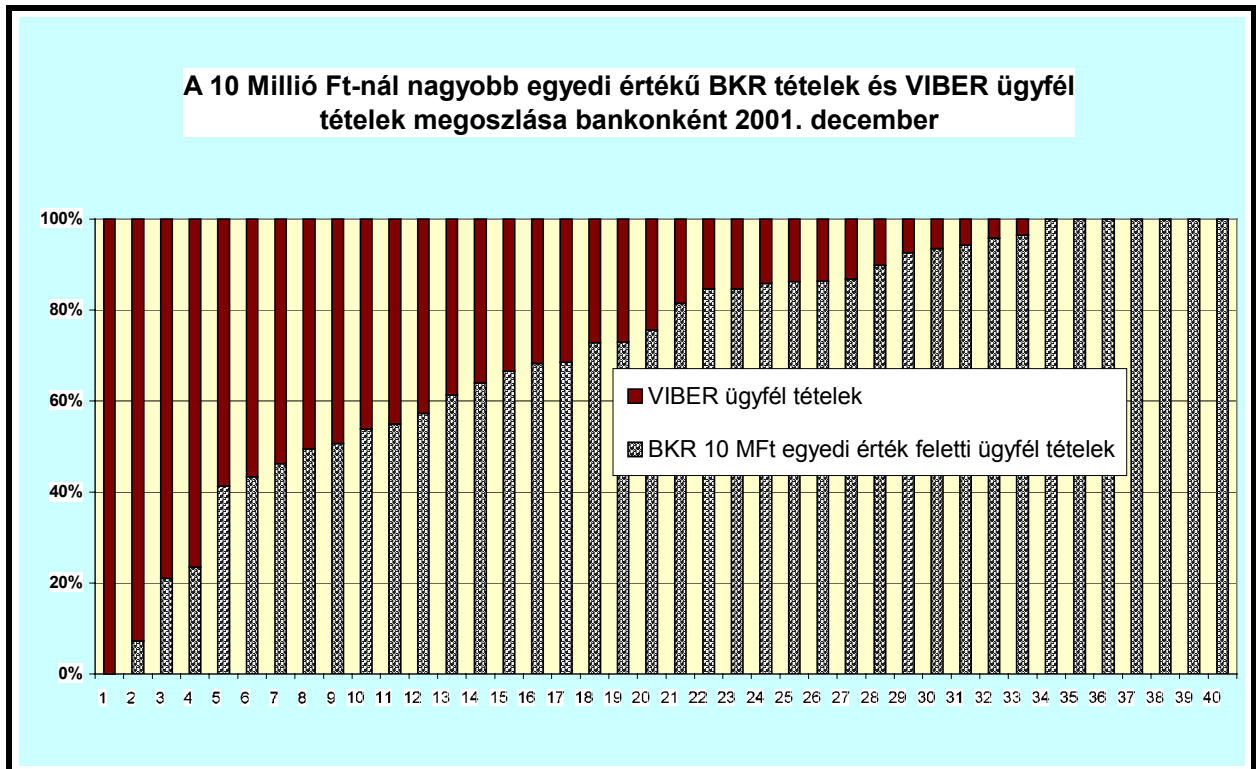
A következő grafikon azt mutatja, hogy a - nagy értékűnek számító - 10 millió Ft-ot meghaladó egyedi értékű ügyfélfizetések lassú ütemben áramlanak át a VIBER-be. 2001. júliusában a VIBER részesedése ugyan átmenetileg elérte a 65%-ot, de ennek oka a külföldi bankok által kezdeményezett (lényegében bankári) átutalások fentebb említett növekedése volt. A rendezés nyomán a VIBER részesedése visszaesett, 2001. decemberére a VIBER-ben feldolgozott ügyféltételek értékben számított részaránya 33%-nál állapodott meg.

14. Grafikon

A VIBER forgalma erősen koncentrált. 2001. decemberében 41 VIBER tag közül 5 tag kifizetési forgalma értékben 60 %-ot, 10 tagé a volumenben 70 %-ot tesz ki.

A következő ábra azt mutatja, hogy az egyes rendszertagok értékben milyen arányban osztják meg a nagy értékű fizetéseiket a két rendszer között. Jól látható, hogy a VIBER tagok jelentős része ügyfelei részére nem nyújt tárgynapi átutalási lehetőséget.

15. Grafikon

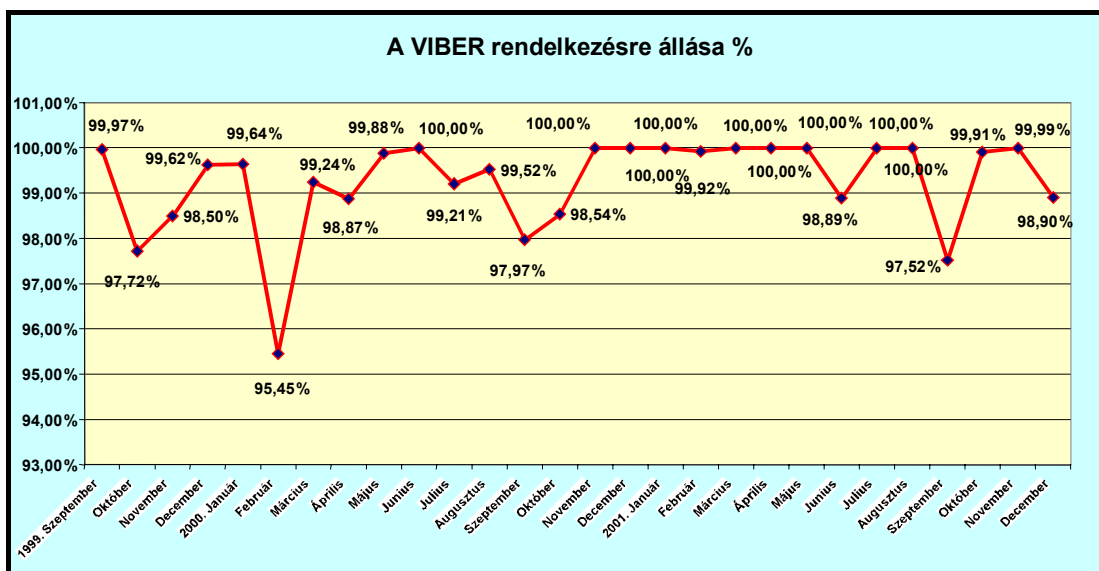
2001. decemberében mindössze 7 bank⁶ küldte 50%-ot meghaladó arányban a 10 millió forint feletti egyedi értékű ügyfél átutalásait a VIBER-be. Tételszám szerint rangsorolva ezen nagy értékű tételek megoszlását az első 7 bank vette igénybe 20 %-ot meghaladó mértékben a valós idejű rendszert.

Annak oka, hogy a banki ügyfelek kevésbé veszik igénybe a VIBER által kínált tárgynapi átutalást egyrészt a bankok által alkalmazott díjszabásban, másrészt a megfelelő tájékoztatás elmaradásában keresendő. Havonta pl. 2-3 ezer db olyan nagyértékű ügyfél tétel teljesült a BKR-ben, amit - a meghirdetett banki díjszabás szerint - az ügyfeleknek ésszerűbb lett volna a VIBER-be irányítani.

Az EU tagállamokban az 50 ezer euró feletti fizetések minősülnek nagy értékűnek, ehhez igazodva a 10 millió forintot meghaladó fizetési megbízásokat ebbe a kategóriába tartozónak tekintjük. 2000. utolsó négy hónapjában havi átlagban 30 ezer darab 10 millió forint feletti egyedi értékű tétel került a BKR-ben elszámolásra, melynek átlagos havi értéke 2 000 milliárd forint volt, vagyis a nagy értékű ügyfél megbízások értékének 84 %-a, tételszám szerint 94 %-a. 2001. utolsó négy hónapjában havonta 33 ezer darab 10 millió forint feletti tételt számoltak el a BKR-ben, melynek havi átlaga 1 920 milliárd forint, nagy értékű fizetések 66%-a, tételszám szerint 91%-a, tehát kevesebb a megelőző év hasonló időszakánál, vagyis nőtt a VIBER ügyfél tételek aránya a nagy értékű fizetések körében.

A VIBER rendelkezésre állása

A VIBER megbízhatóan működött, az elmúlt évben a rendelkezésre állás (a tényleges működés időtartama a meghirdetett üzemidő százalékában) az alábbiak szerint alakult:

16. Grafikon

A 99 % feletti mutató azt jelenti, hogy a kieső idő havonta kevesebb egy óránál. A 2001. szeptemberi mélypont 3 és fél óra kiesést jelent a megnövelt üzemidőből. Az ECB éves jelentése szerint a TARGET rendelkezésre állása 1999-ben 98,5-100,0% között alakult, 2000-

⁶ Nem számítjuk ide a Magyar Postát, amely nem tagja a BKR-nek, vagyis minden tételt a VIBER-be küld.

ben nem süllyedt 99,5% alá, 2001-ben 99,72% volt, vagyis a VIBER esetében némileg kedvezőtlenebb a helyzet.

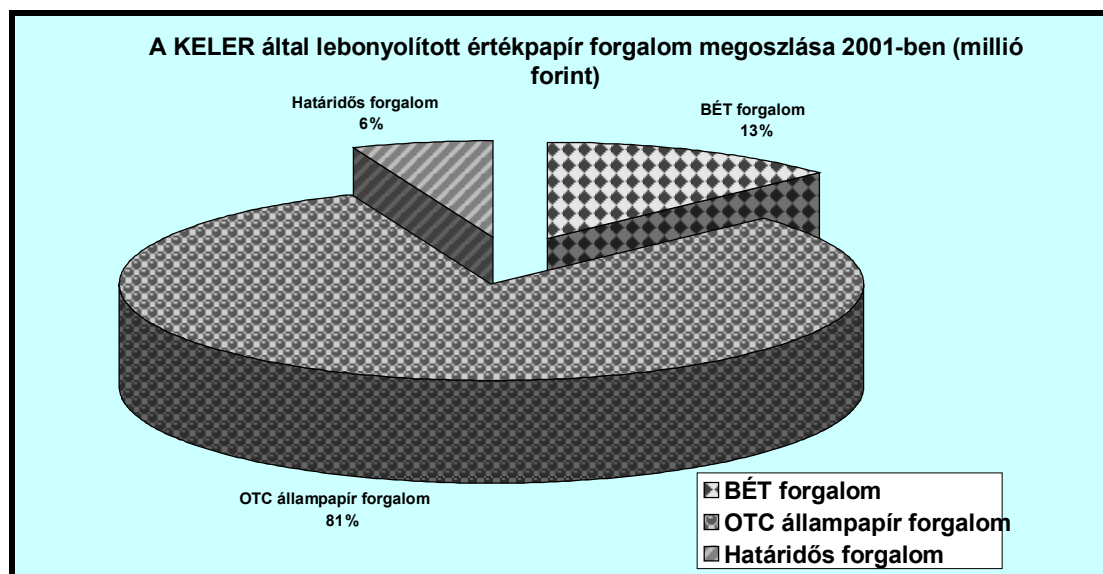
3.2.2. Az MNB ügyfélszámla-vezető rendszere

Az MNB ügyfél-számlavezető rendszerében a VIBER nyitása előtt, illetve zárása után, valamint a jegybank nem VIBER tag ügyfelei részére teljes üzemidőben könyvel az MNB és vezeti a VIBER tagok egyéb (hitel-, betét-, deviza- stb.) számláit.

A BKR által elszámolt fizetéseket tartalmazó banki pozíciómátrix, ún. IBI mátrix könyvelése mellett a jegybankkal kötött deviza (FX) ügyletek forint oldali teljesítése is magas forgalmat jelent. Ez utóbbi esetben a bankok tartozása akkor is könyvelésre kerül, ha a bank számlája nem nyújt elegendő fedezetet, mivel a deviza oldali teljesítés az MNB részéről már visszavonhatatlanul megtörtént. Ekkor a bank számlája tartozást mutat, így kerül át az egyenlege a VIBER-be, vagyis a hiány rendezéséig egyetlen további megbízás sem teljesülhet. Az MNB számlavezető rendszerében teljesített jegybanki betét elhelyezés (ami a nem VIBER tag hitelintézetek MNB-vel kötött ügyleteit tartalmazza) átlagos nagysága 2001-ben meghaladja a 322 millió Ft/tételt.

3.3. Értékpapír elszámolással kapcsolatos fizetési forgalom

A KELER által üzemeltetett értékpapír elszámolási rendszerben kerülnek teljesítésre a Budapesti Értéktőzsde részvény, állampapír és határidős ügyleteinek elszámolásai, a Budapesti Árutőzsde határidős, valamint a bankok közötti OTC állampapír kereskedés ügyletei.

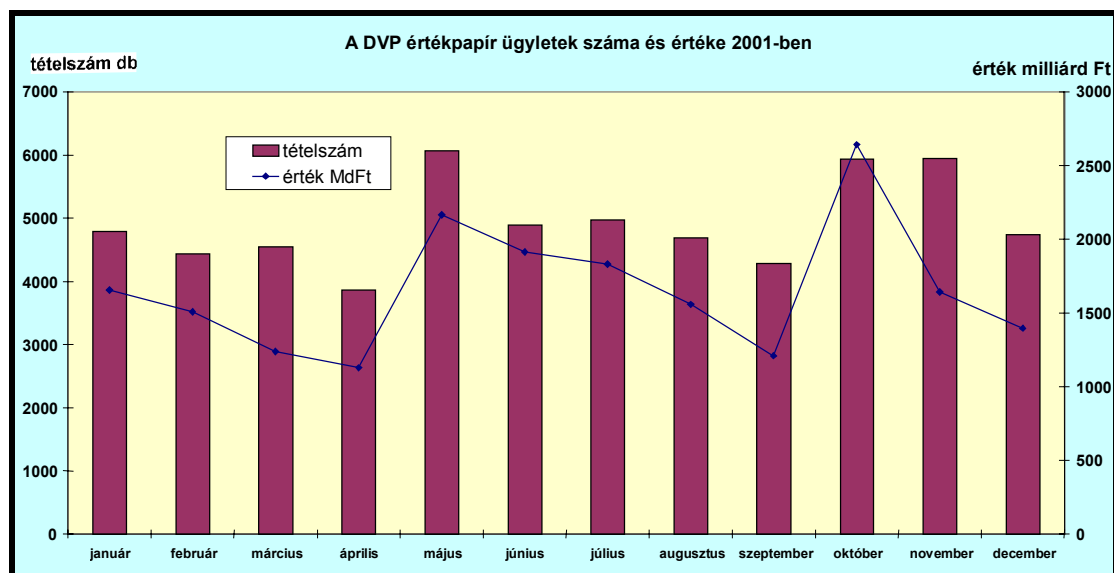

17. Grafikon

Az értékpapír elszámolási rendszer forgalmán belül az OTC forgalom az előző évhez képest összegében 33%-kal nőtt (14,9 ezer milliárd forintról 19,9 ezer milliárd forintra), a részesedése pedig 60% -ról 81%-ra emelkedett. Az értéktőzsde forgalmának visszaesése tovább folytatódott (2000-hez képest mintegy 60%-kal) az ún. feltörekvő piacok kedvezőtlen megítélése, a nemzetközi recesszió és az amerikai terrortámadás nyomán támadt bizonytalanság

következményeként. A határidős forgalomban az előző évi emelkedést 2001-ben újabb csökkenés (27%) követte, így a részaránya 8%-ról 6%-ra csökkent.

A bankközi elszámolásforgalmat azok az ügyletek érintik, amelyek esetében az egyik üzletfél bank, hiszen a KELER a bankok részére nem vezet pénzszámlát. A VIBER indulása óta a forgalom értéke és tételszáma is erős ingadozások mellett gyorsan emelkedett.

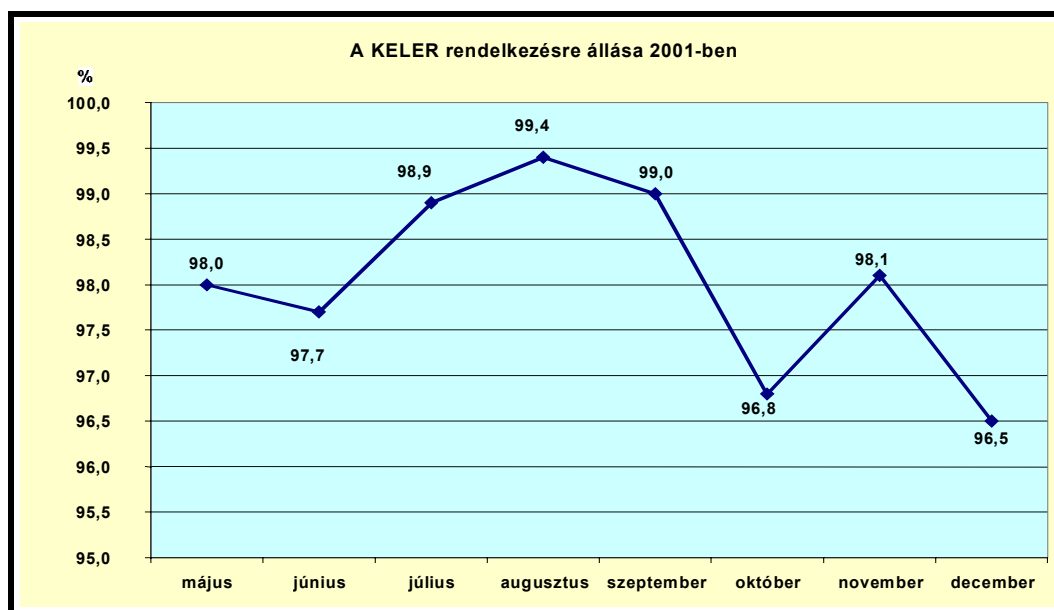
18. Grafikon

Az állampapírok elsődleges forgalomba hozatala esetén a fizetés a VIBER igénybevételével, lejáratkor viszont a BKR-en keresztül történik.

A befektetési vállalkozások számára is lehetőség van a KELER-nél vezetett tőzdeforgalmi számlájuk feltöltésére, illetve a likviditás kivonására a VIBER-en keresztül. A KELER számlákra küldött tételek a BKR-en keresztül érkeznek a befektetési szolgáltatók tőzdeforgalmi számláira, az üzleti nap folyamán pedig KELER kedvező díjait kihasználva a valós idejű rendszerben utalják a KELER-ből vezetett számlákról a bankoknál vezetett számlákra a napvégi pénzeget.

A KELER rendszerei az ügyfelek számára meglehetősen hosszú napi nyitva tartással állnak rendelkezésre, hiszen reggel 7.00 órától egészen este 22.00 óráig lehet megbízásokat beküldeni tárgynapi elszámolásra (VIBER 8.00-16.30; BKR 16.00-02.00). A rendelkezésre állásra vonatkozó kimutatások 2001. év májusától állnak rendelkezésre. Ennek megfelelően az első négy hónapban esetlegesen rendelkezésre álló adatokat a statisztikákban nem vettük figyelembe.

A rendelkezésre állási mutató értékét – melynek éves átlagos mértéke 98.1 % – havi bontásban, százalékban kifejezve a következő grafikon szemlélteti.

19. Grafikon

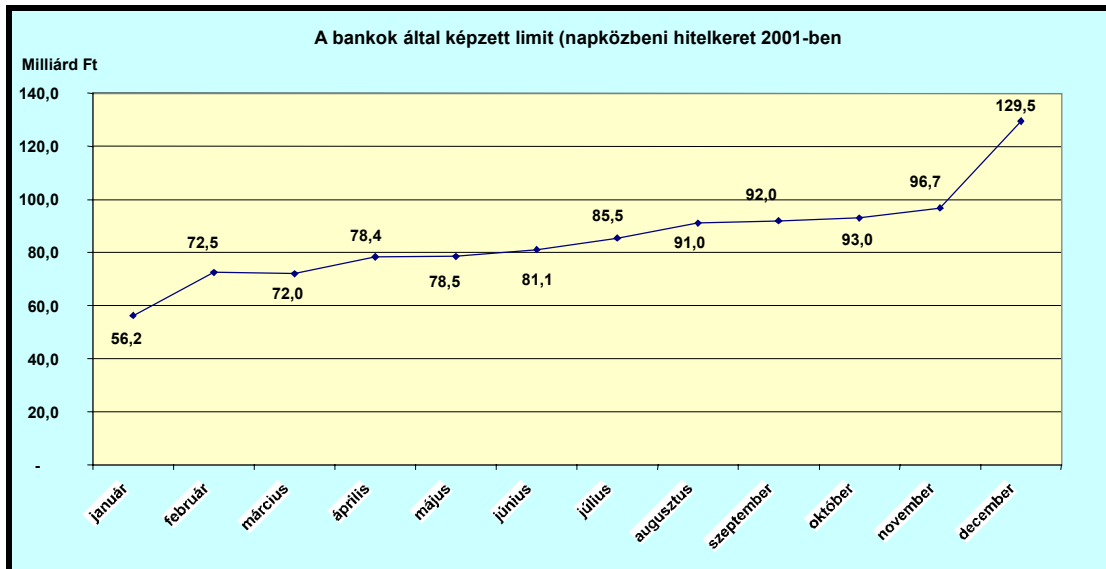
2001. év során nagy leállás vagy szolgáltatás kiesés hardver elem meghibásodása következtében nem történt. Május, június, október és december hónapokban a rendszerek alacsonyabb rendelkezésre állása az alkalmazói rendszereken végrehajtott verzióváltással függött össze. Az üzemzavarok 80%-a 1 óránál rövidebb rendelkezésre állási idő kiesést eredményezett, és 4 órán túli rendelkezésre állási szünet egyáltalán nem fordult elő.

4. Likviditáskezelés a fizetési rendszerekben

2001. végén megváltozott a limit céljára zárolt értékpapírok befogadási értékének kiszámítási módszere. Míg korábban a befogadás névértéken történt, áttértünk a piaci árfolyamon való értékelésre, valamint a lejáratától függő biztonsági levonásra (haircut). A változást az tette szükségessé, hogy a bankok egyre nagyobb mértékben támaszkodnak e lehetőségre a napi likviditáskezelésükben.

2001-ben a limitképzés fokozatosan növekedésnek indult és napi állománya háromszorosára nőtt az előző évhez képest. A limitképzés összefüggést mutat a bankok átlagos fedezettségével (azok képeznek nagyobb számban limitet, akiknél a számla átlagos egyenlege nem éri el a napi terhelési tételek átlagát).

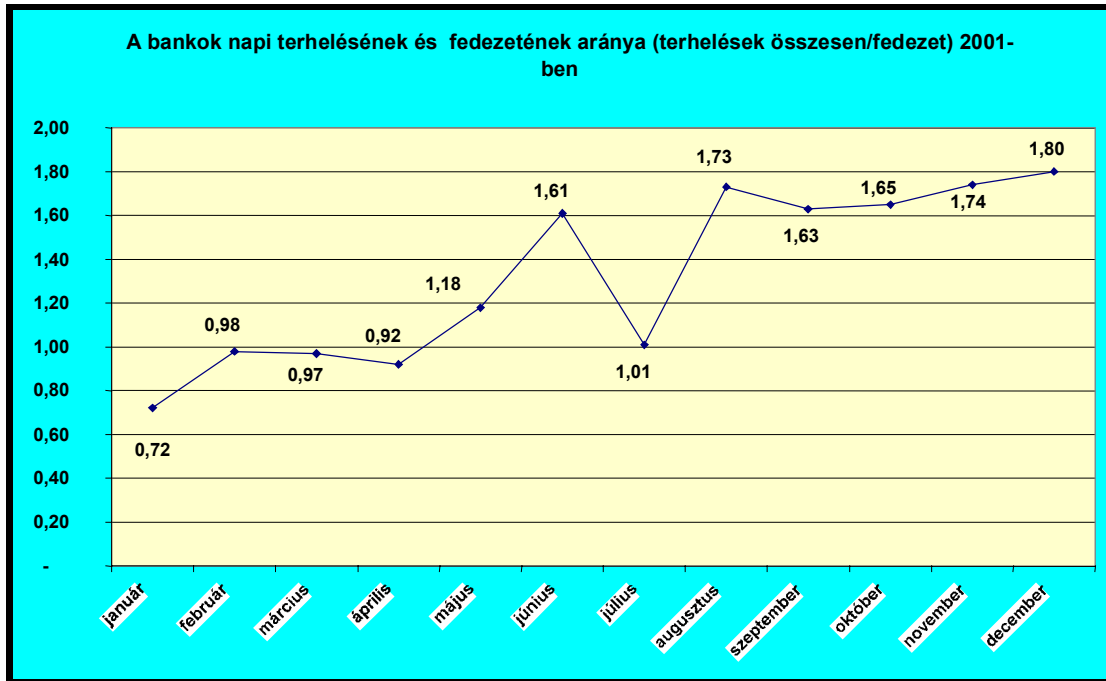
A limitek napi összegének havonkénti változását mutatja a következő grafikon:

20. Grafikon

A napi átlagos fizetési forgalom (BKR és MNB együtt) a tagbankok üzleti nap elején rendelkezésre álló pénzforgalmi számlaegyenlegének átlagosan 0,72-szeresét tette ki 2001. januárban, vagyis a fedezettség (terhelési tételek/rendelkezésre álló fedezet) pénzforgalmi szempontból kedvező volt, ugyanis az 1,0 alatti mutató azt jelenti, hogy egy átlagos bankban minden fizetési megbízás teljesül akkor is, ha adott napon egyetlen tételt sem fogad. Decemberre ez az arány 1,80-ra nőtt, értéke 0,25 és 14,9 között változott. Bankonként havi átlagban a terhelések a számlaegyenleg 0,01-63,57-szeresét tették ki. Minél nagyobb az érték, annál nagyobb odafigyelést követel a likviditás menedzselés a forgalom átmeneti megakadásának elkerülése érdekében. A kötelező tartalék jelenlegi mértéke mellett⁷ egyelőre nem okoz likviditási kockázatot a fizetési forgalom nagysága a fedezetekhez képest, azonban a tartalékráta jelentős csökkentése (az EU tagállamok tartalékráta szintje átlagosan 1-3 %) és a fizetési forgalom várható folyamatos növekedése gyökeresen meg fogja változtatni a bankok likviditáskezelési gyakorlatát.

⁷ A tartalékráta nemzetközi összehasonlításban magas szintje által biztosított banki számlapénz állomány, a bankrendszer egészének szintjén még bőséges likviditást biztosít a fizetési forgalom menedzseléséhez.

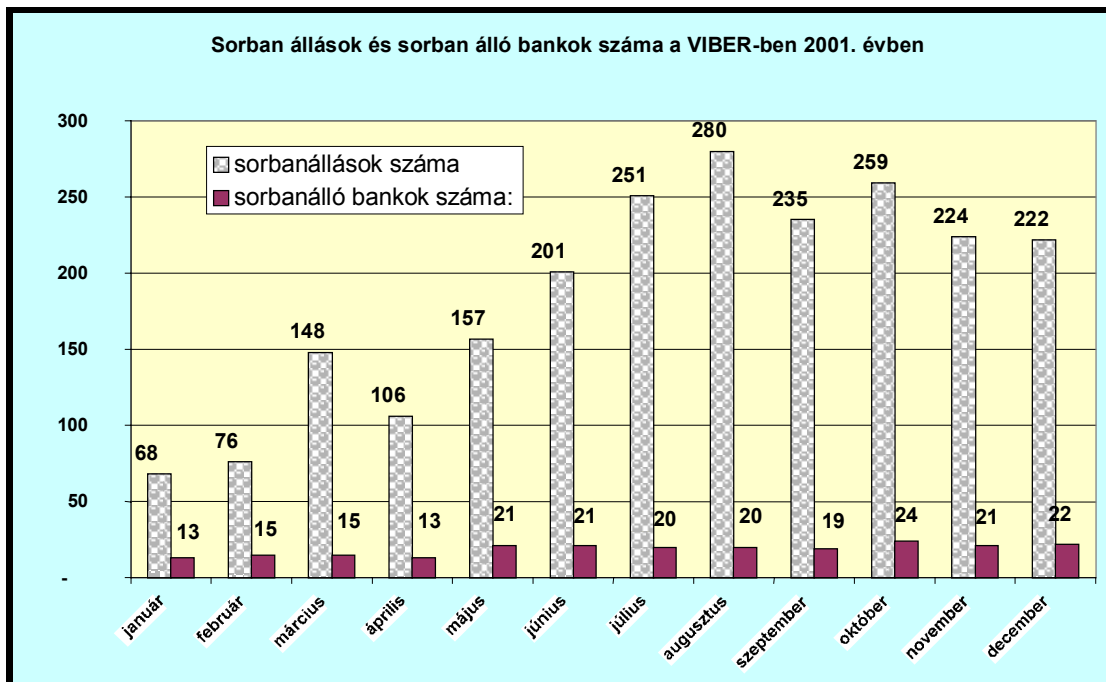
21. Grafikon

Míg 2000-ben 15 alkalommal összesen 13,4 milliárd forinttal, 2001-ben 27 alkalommal 154,4 milliárd forinttal maradt sorban a bankok az éjszakai BKR feldolgozás során, többnyire téves kalkuláció miatt. A tényleges fedezetlenség jóval kisebb, 31,3 milliárd forint volt, vagyis ekkora pótlólagos fedezetet kellett biztosítani (A sorban elől álló nagy tétel miatt a további kisebb megbízások nem teljesültek). A délelőtti BKR feldolgozás során egy eset kivételével a sorban maradt megbízások elszámolásra kerültek.

2001.	Sorbanállások száma a BKR-ben	Sorok összege MFt
január	2	1 782
február	4	102 643
március	1	829
április	2	636
június	2	8 080
július	1	2 878
augusztus	2	1 443
szeptember	3	7 154
október	2	1 208
november	2	581
december	6	27 145
összesen	27	154 379

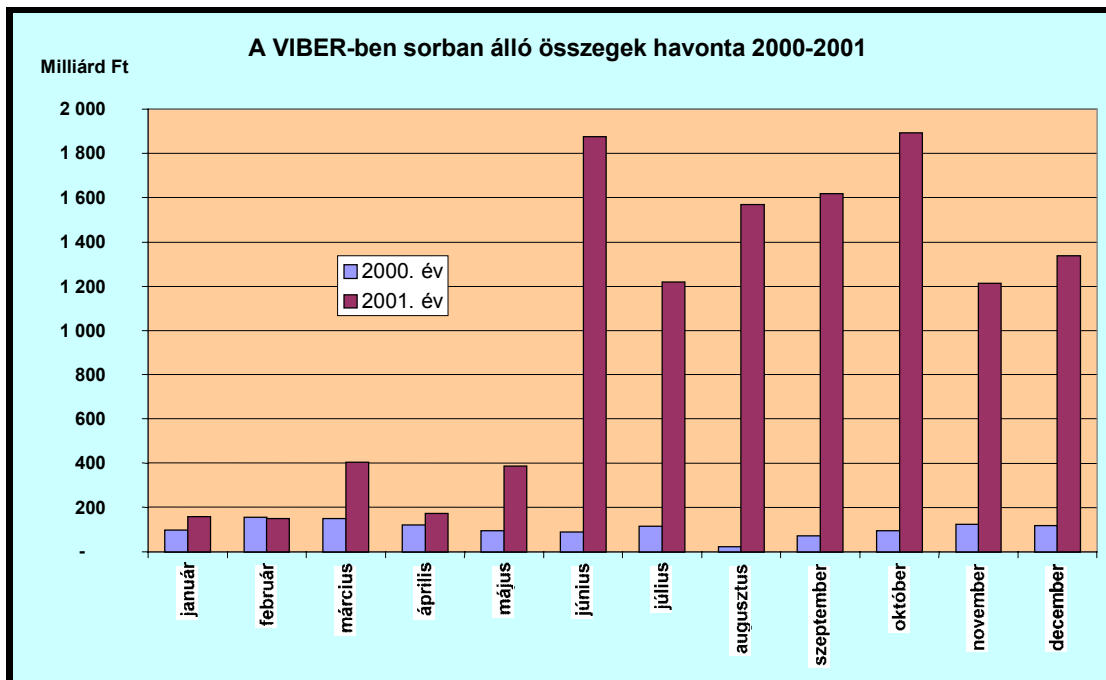
6. Táblázat

A VIBER-ben a sorban álló bankok viszonylag stabil kört alkottak, a sorbanállások száma és összege növekszik. A 2001-ben tapasztalt sorban állások (a sorban egyszerre több tétel is volt) számát a következő ábra mutatja (a Magyar Posta nélkül, amelyek nincsenek ügyfelei).

22. Grafikon

A sorban álló összegek növekedésének oka a kötelező tartalék csökkenése, a forgalom növekedése, valamint az a tény, hogy a megnövekedett nagy összegű fizetések a bankok egy részénél koncentráltan jelentkeznek, gyakran várnak a bankok más bankoktól fogadott összegekre saját fizetéseik fedezeteként.

23. Grafikon

Amennyiben a bank pénzforgalmi számla egyenlege a nap végén tartozást mutat, a jegybank 1 napra hitelt nyújt az értékpapír fedezete mellett. A 2000. évben erre mindössze 3 alkalommal összesen 2,1 milliárd forint összegben került sor. Ezzel szemben 2001-ben 33 alkalommal 202,2 milliárd forint napvégi hitelt kaptak a bankok, melyből 124,1 milliárd forint december hónapra (többségében 21 és 22-re) esett.